

Bijlage N Overzicht maatregelen Landbouw en natuur

CDA

Tabel CDA Overzicht van de beoordeelde maatregelen en de scores op de indicatoren									
Maatregelen CDA	Emissie (Kton)			Natuurkwaliteit		Milieu	Nationale	Economie	Overheids-
	NH3	N	P			condities	landschappen	landbouw	budget
						natuur		sector	mrd €
								mrd €	mrd €
Integraal ruimtelijke beleid				+	0	0	0		
Vervlechten wonen/werken				0	0	0	-		
Groter accent op agrarisch natuurbeheer bij EHS realisatie				-	-	-			
Bevordering biodiversiteit in het gehele landschap				+	+	0	+		
Natte natuur, NURG & veiligheid				0	0	0	0		
Leefgebied benadering natuurwetgeving				0	0	0			
Duurzaamheid binnen de gehele keten				0	0	0			
Aanpak stikstof				0	0	0			
Verdroging				0	0/+	0/+			
Stimuleren mestbewerking				0	0/+	0/+			
Duurzame toekomst landbouw (inclusief megastallen)	0	0	0	0	0	0			
Maatvoering/toekomst veehouderijen (dierrechten handhaven)	- 2 tot 0			0	0/+	0/+			- 0,01
Integratie Waterketen				0	0/+	0/+			
HO2 1 Ontstapeling gebiedscategorieën				-/0	-/0	-/0	-		0,031
HO2 1 Gebiedsconcessies voor private activiteitennatuur en cultuurlandschappen				-/0	-/0	-/0	-		0,025

Toelichting maatregelen:

- Integraal ruimtelijke beleid. Integratie van het natuurbeleid met beleid gericht op wonen, bedrijvigheid en infrastructuur (budgetten VenW, VROM en LNV combineren) . Dit verbetert de effectiviteit van het beleid en de efficiëntie in de uitvoering.
- Vervlechten van wonen en werken. Het uitgangspunt in de ruimtelijke ordening wordt menging van wonen en werken. Vooral de dienstensector biedt volop mogelijkheden hiervoor. Tot 72% van de werkgelegenheid (t.o.v. 25% nu) kan in principe gemengd worden, volgens de VNG. Wel 43% van de banen die nu op bedrijventerreinen liggen, lenen zich voor menging. Nieuwe

grootschalige uitleglocaties van wonen of werken worden tegengegaan. Knellende milieuwetgeving wordt aangepast en de milieuontwikkelingsruimte-benadering uit de crisis- en herstelwet wordt permanent.

- Groter accent op agrarisch natuurbeheer bij EHS-realiseratie. Standaard moet worden gekeken of realisatie van natuurdoelen kan worden bereikt met behoud van het agrarische areaal. Vruchtbare grond moet zoveel mogelijk een agrarische bestemming houden, ook met het oog op de toenemende vraag naar voedsel. Het CDA wil de EHS zoveel mogelijk realiseren door de combinatie van functies zoals natuur en landbouw, water, landschap en toerisme.
- Bevordering van biodiversiteit in het gehele landschap. De mogelijkheden voor behoud en ontwikkeling van biodiversiteit in gebieden buiten de EHS wordt beter benut. Biodiversiteit wordt in het gehele landschap bevorderd. Dit wordt gefinancierd uit regionale landschapsfondsen, zoals in het Groene Woud, en versnipperde financieringsstromen worden gebundeld in regionale fondsen. Naast een private financieringsstroom, zoals in het Groene Woud, worden reguliere natuurcompensatiemiddelen voor de aanleg van infrastructuur hierin gestopt en aldus aangewend voor landschapsontwikkeling.
- Natte natuur, NURG & veiligheid. Natte natuur, Nadere Uitwerking voor het Rivierengebied (NURG) en waterveiligheidopgaven worden beter gecombineerd. Samen laten vallen van NURG en natte-natuur-opgaven levert een efficiëncyslag van 25% van 9 miljoen over de periode 2011-2014 op, ofwel 2,25 mln euro. Dat wordt ingezet voor hetzelfde doel, zodat de natuurkwaliteit omhoog kan.
- Leefgebiedbenadering natuurwetgeving. De laatste jaren is het soortgerichte of zelfs op individuele exemplaren gerichte beleid vervangen door een leefgebiedenbenadering. Bij de actuele integratie van natuurwetgeving wordt dat doorgezet. In de toekomst wordt de ecosysteembenadering leidend. Dat betekent sturen op ecologische randvoorwaarden. Het effect is niet te kwantificeren, maar kan op lange termijn zeer groot zijn.
- Duurzaamheid binnen de gehele keten. Het CDA wil voortdurend werken aan duurzaamheid binnen de gehele keten: van boer tot consument. Iedereen draagt een eigen verantwoordelijkheid voor de leefomgeving (grond, lucht, natuur en biodiversiteit). Het CDA wil ruimte geven voor ontwikkelingen zoals mestbewerking, duurzaam energiegebruik en precisielandbouw.
- Aanpak stikstof. De Programmatisch Aanpak Stikstof, inclusief het bedrijfsontwikkelplan veehouderij, wordt uitgevoerd. Door deze aanpak krijgt de provincie de regie.
- Verdroging. Agrotechnologisch onderzoek naar meer waterresistente gewassen en lichtere machines wordt bevorderd, om het samengaan van een ambitieus peilbeheer ter bestrijding van verdroging beter te laten samengaan met productieve landbouw. De grenzen van Natura 2000/EHS-gebieden, waarbij voor de ontwikkeling van natuurdoeltypen een hoger waterpeil nodig is, wordt zodanig aangepast dat deze aansluiten bij hydrologische systemen.
- Stimuleren mestbewerking. Mestbewerking wordt gestimuleerd, waarmee biogas, stroom, water, kunstmest (digestaat) en fosfaat kunnen worden gewonnen uit dierlijke mest.

- Duurzame toekomst landbouw (inclusief megastallen). Voor de uitwerking van een Toekomstvisie duurzame veehouderij worden afspraken gemaakt met de sector.
- Maatvoering/toekomst veehouderijen (dierrechten handhaven). Dierrechten voor varkens en pluimvee worden na 2015 behouden, inclusief een schot Oost / West. In het Varkensbesluit wordt de leefoppervlakenorm voor vleesvarkens per 2013 aangescherpt tot 0.8 m² voor alle dieren. Deze norm zal derhalve ook gaan gelden voor vleesvarkens die gehouden worden in stallen die gebouwd zijn vóór 1998. De gebruiksnormen voor de hoeveelheid te gebruiken mineralen uit dierlijke mest per hectare landbouwgrond, worden gefaseerd aangescherpt.
- Integratie van de waterketen om doelmatig werken te bevorderen en de waterkwaliteit te verbeteren.
- HO2 1 Ontstapeling gebiedscategorieën. Heroverweging rapport 2, variant Maatschappelijk efficiënt en solide. Het onderdeel: ontstapeling gebiedscategorieën (EHS, Natura 2000-gebieden, RodS, nationale Landschappen, provinciale Landschappen).
- HO2 1 Gebiedsconcessies voor private activiteitennatuur en cultuurlandschappen. Heroverweging rapport 2, variant Maatschappelijk efficiënt en solide. Het onderdeel: gebiedsconcessies uitgeven aan ontwikkelaars die in en om natuurgebieden ontwikkelingen ontplooiën, beheer van terreinen van Staatsbosbeheer buiten de EHS uitfaseren naar particulieren.

PvdA

Tabel PvdA Overzicht van de beoordeelde maatregelen en de scores op de indicatoren

Maatregelen PvdA	Emissie (Kton)			Natuurkwaliteit		Milieu condities natuur	Nationale landschappen	Economie landbouw sector mrd €	Overheids- budget mrd €
	NH3	N	P						
Samenvoegen vereenvoudigen MIA, EIA en VAMIL	-/0								+0,1
HO 2, 'Maatschappelijk Efficiënt & Solide' minus de versobering van de doelen en minus recreatie om de stad				-	-	-	-		+0,099
Inzet modulatie maximeren SAN afschaffen				0	0	0	0	- 0,06	+ 0,06
lichtgroene pakketten SAN randenbeheer afschaffen				-	-	0	-		
EHS-verwerving via leningenartikel				+	+	+			
Bestemmingswijzigingbe- sting (70) of Openruimteheffing (100)				0	0	0	+		+0,17
Uitvoering beleid ammoniak en dierwelzijn	0	0	0	0	0	0			
Aanscherping normering luchtwassers	- 13			0	+	++		- 0,08	
Vervuiler betaalt principe toepassen op kosten				0	0	0			
beheer Natura 2000									
Bescherming en beheer Natura 2000 snel op gang				0	0	0			
Megastallen verbieden /dierrechten bevroren	- 2 - 0	0	0	0	0/+	0/+	0		- 0,1

Toelichting maatregelen:

- Samenvoegen en vereenvoudigen van de MIA, EIA en VAMIL
- Heroverweging rapport 2, variant Maatschappelijk efficiënt en solide. Het betreft de onderdelen: ontstapeling gebiedscategorieën (EHS, Natura 2000-gebieden, RodS, nationale Landschappen, provinciale Landschappen), realisatie en planning volgens MIRT met een investeringsbudget, gebiedsconcessies uitgeven aan ontwikkelaars die in en om natuurgebieden ontwikkelingen ontplooiën, beheer van terreinen van Staatsbosbeheer buiten de EHS uitfaseren naar particulieren.

- Inzet modulatie maximeren. Via modulatie kan 10% van de door boeren te ontvangen inkomenssteun uit het GLB worden afgeroomd en elders ingezet in de sector. Op dit moment wordt 3 % modulatie toegepast. De PvdA gaat dit maximeren. De opbrengst van 58 miljoen wordt via het bestaande Programma Beheer ingezet, hetgeen weer wordt gekort met 58 miljoen, wat ten goede komt aan de rijksfinanciën.
- SAN afschaffen lichtgroene pakketten en randenbeheer. Afschaffen van de niet-effectieve pakketten uit Programma Beheer en omzetten andere pakketten in verplichtingen. Zo zal de belastingbetaler niet langer betalen voor wandelpaden, maar geldt algemeen recht van overpad. Ook wordt een spuitvrije zone verplicht gesteld in het kader van de regels voor het ontvangen van inkomenssteun (cross-compliance). Akkerrandenbeheer (30 mln) wordt niet langer gefinancierd. Spuitvrije zones worden gehandhaafd.
- EHS-verwerving via leningen artikel. Nu al wordt een deel van de te verwerven gronden gefinancierd via een leningenartikel. Vanaf 2011 zullen zowel verwerving, inrichting als beheer van EHS-gronden via het leningenartikel worden gefinancierd. De EHS, inclusief robuuste verbindingen, wordt afgerond in 2018.
- Bestemmingswijzigingbelasting (70) of Openruimteheffing (100). De opbrengst van belasting op de winst bij bestemmingswijziging. De winst door bestemmingswijziging bij woningbouw wordt bijvoorbeeld forfaitair belast tegen 20 euro per m² grond. Sociale woningbouw en binnenstedelijke woningbouw zijn daarvan vrijgesteld. Zo levert een bestemmingswijzigingsbelasting naar schatting 70 miljoen euro per jaar op.
- Uitvoering beleid ammoniak en dierwelzijn. De AMvB huisvesting wordt onverkort uitgevoerd; alle bedrijven moeten op 1-1-2013 aan de normen voldoen. Dit is conform het basispad.
- Aanscherping normering luchtwassers. Verplichtingen luchtwassers (ook voor bestaande) stallen van varkens- en pluimveestallen in 2012 met een minimaal rendement van 90%.
- Vervuiler betaalt principe toepassen op kosten beheer Natura 2000. Het beheer van Natura 2000-gebieden verhalen op de vervuilers. Bedrijven die dicht in de buurt van vervuild gebied zijn gevestigd, kunnen aansprakelijk worden gesteld voor deze vervuiling. De bevoegde (decentrale) overheid kan het vervuilende bedrijf dwingen de veroorzaakte milieuschade te herstellen. Te realiseren via een AMvB.
- Bescherming en beheer Natura 2000 snel op gang. Snel vaststellen (via AMvB) van de Natura 2000-gebieden en zo snel mogelijk afronden van de beheerplannen.
- Megastallen verbieden /dierrechten bevroren. Met een verbod op megastallen (vergelijk Noord-Brabant) voorkomen dat elders in het land megastallen verrijzen. De compartimentering van de dierrechten blijft gehandhaafd. De toekenning van extra dierrechten bij gesloten stallen vervalt en dierrechten blijven ook na 2013 in stand.

SP

Tabel SP Overzicht van de beoordeelde maatregelen en de scores op de indicatoren

Maatregelen SP	Emissie (Kton)			Natuurkwaliteit	Milieu condities natuur	Nationale landschap pen	Economie landbouw sector	Overheids- budget
	NH3	N	P					
							mrd €	mrd €
HO 2 variant 'efficiënt en solide'				-	-	-		- 0,074
Vastleggen EHS in nationale structuurvisie en gemeentelijke bestemmingsplannen				+	+	+		
Realisatie EHS niet alleen via verwerving maar ook via agrarisch beheer				0	0	0		
Bestemmingsplan Noordzee met beschermende status voor natuurgebieden 25-30%				0	+	0		
Groeneruimteheffing							+	
De Ecologische Hoofdstructuur wordt omringd met buffergebieden met duurzame landbouw				0	+	++		
Strengere handhaving op naleving van eisen Natura 2000-richtlijn				0	+	+	+	
Strengere kwaliteitseis SAN-subsidies				-	+	0		
Verplichte integratie afvalwaterkosten				0	+	+		
Aanscherping N en P normering	0	0	-6	0	+	+	0,001	
Omschakeling naar biologische landbouw				0	0/+	0/+		
Afoming dierrechten	-6			0	+	++	0,6	+ 0,7 eenmalig
Afschaffing derogatie 2013	-5	-0,2		0	0/+	0/+	0,5	

Toelichting maatregelen:

- HO 2 variant 'efficiënt en solide'. Heroverweging rapport 2, variant Maatschappelijk efficiënt en solide. Het betreft de onderdelen: zelfrealisatie Nationale Landschappen en Recreatie om de Stad, ontstapeling gebiedscategorieën (EHS, Natura 2000-gebieden, RodS, Nationale Landschappen, Provinciale Landschappen), realisatie en planning volgens MIRT met een investeringsbudget.

- Vastleggen EHS in nationale structuurvisie en gemeentelijke bestemmingsplannen. Het planologisch vastleggen van de EHS in nationale structuurvisies en gemeentelijke bestemmingsplannen om verwerving en inrichting te bespoedigen.
- Realisatie EHS niet alleen via verwerving, maar ook via agrarisch beheer. Het sterker inzetten op agrarisch natuurbeheer om de EHS te realiseren.
- Bestemmingsplan Noordzee met beschermende status voor natuurgebieden 25-30%. Het toekennen van een beschermde status aan 25-30 % van het Nederlandse Noordzeegebied, waarbinnen visserij niet mogelijk is.
- Groeneruimteheffing, die wordt toegepast op bouwactiviteiten in het landelijke gebied.
- De Ecologische Hoofdstructuur wordt omringd met buffergebieden met duurzame landbouw. Het instellen van duurzame landbouwzones met een lagere milieudruk om de kwaliteit van de EHS te verbeteren.
- Strenge handhaving van de eisen die de Natura 2000-richtlijn stelt, waardoor de kwaliteit van Natura 2000-gebieden verbetert.
- Strengere kwaliteitseis subsidieregelingen agrarisch natuurbeheer (SAN): Het verbinden van strengere kwaliteitseisen bij het verstrekken van SAN pakketten.
- Verplichte integratie afvalwaterkosten. Geen uitstel van de implementatie van de Kader Richtlijn Water in 2015.
- Aanscherping N- en P-normering: Het stellen van strengere eisen aan de maximaal toelaatbare N- en P-depositie in de agrarische sector.
- Omschakeling naar biologische landbouw: Het stimuleren van een transitie naar biologische landbouw via subsidies.
- Afroming dierrechten. Het voorwaardelijk verhuren van 25 % van de dierrechten aan veehouders.
- Afschaffing derogatie 2013. Vanaf 2013 mag er niet langer meer afgeweken worden van de doelstellingen van de Meststoffenwet.

VVD

Tabel VVD Overzicht van de beoordeelde maatregelen en de scores op de indicatoren

Maatregelen VVD	Emissie (Kton)			Natuurkwaliteit	Milieu condities natuur	Nationale landschappen	Economie landbouw sector mrd €	Overheids- budget mrd €
	NH3	N	P					
Gebieden aanwijzen voor ontwikkeling landbouw				0	0	0	0	
Alleen waardevolle natuurgebieden en landschappen beschermen.				0	-	-	-	
Wonen aan de randen van natuur.				0	-	-	-	
Loslaten 40% inbreidingsnorm.							-	
Bestaande locaties buiten bedrijventerreinen hergebruikt voor bedrijvigheid.				0	0	0	-	
De toegankelijkheid van natuur verbeteren.				0	-/0	0	0	
Vergunningsprocedures moeten worden versneld.								
Hinderende milieuwetgeving moet worden afgeschaft.				0	-/0	-/0	0	
Het beheer van (grote) waardevolle gebieden prioriteit geven. Geen verwerving EHS, korten ILG.				--	--	--	-	0/+ - 0,185
Extra inzetten op vergoeden groene diensten.				+	+	0	+	
Grondverkoop overheid				-	-	-		- 0,025
Aanpassing van de Natuurbeschermingswet.				-/0	-	-		
De landbouwaanpassingen gericht op het niet overschrijden van milieunormen.				0	0	0	0	

Toelichting:

- Gebieden aanwijzen waar de landbouw zich volop kan ontwikkelen. In andere gebieden is sprake van bijzonder landschap.
- Alleen de waardevolle natuurgebieden en landschappen beschermen tegen verrommeling en achteruitgang via wet- en regelgeving. De echt waardevolle gebieden aanduiden waarop specifiek milieu/natuurbeleid van toepassing is.
- Het wonen aan de randen van natuur en de niet-waardevolle delen van het Groene Hart mogelijk maken. Dit mag niet ten koste gaan van de waardevolle natuurgebieden en de delen met een uniek (open) landschap.
- Loslaten van de 40%-inbreidingsnorm.
- Bestaande locaties buiten bedrijventerreinen (bijvoorbeeld vrijkomende agrarische bebouwing) moeten kunnen worden hergebruikt voor bedrijvigheid. Voordat een nieuw bedrijventerrein wordt ontwikkeld, moet eerst duidelijk zijn dat niet via herontwikkeling van bestaande terreinen voldoende capaciteit kan worden ontwikkeld.
- De toegankelijkheid van natuur verbeteren.
- Vergunningsprocedures moeten worden versneld. Hinderende milieuwetgeving moet worden afgeschaft. Daarnaast moet de nieuwe Wet op de ruimtelijke ordening worden vereenvoudigd.
- Het beheer van (grote) waardevolle gebieden prioriteit geven. Als gevolg van deze keuze kunnen de uitvoerings- en beheerkosten worden verlaagd die via het ILG worden gefinancierd; afkomen van het ILG. De VVD wil dat alle aankopen ten behoeve van de EHS stoppen (circa 90 miljoen in 2014). Dit heeft ook zijn weerslag op de kosten die begroot zijn voor de inrichting en het beheer van de gronden die nu niet meer worden aangekocht. De VVD verwacht daarmee nog eens 70 miljoen euro per jaar te besparen. De reeds aangekochte gronden die op de juiste plek liggen, kunnen worden ingericht. Daarnaast wordt Staatsbosbeheer door de VVD opgeheven, waardoor in ieder geval de volledige apparaatskosten worden bespaard à 25 miljoen per jaar en worden de zogenaamde leenplafonds afgeschaft (circa 15 miljoen in 2015). Dit laatste houdt in dat de overheid niet meer de rente en aflossing van leningen van terreinbeherende organisaties financiert, die deze zijn aangegaan om gronden te verwerven.
- Agrarisch natuurbeheer ook financieren met plattelands-ontwikkelingsgelden en middelen voor inkomensondersteuning vanuit Brussel om groene diensten te vergoeden.
- Grondverkoop overheid.
- Prioriteit bij de aanpassing van de Natuurbeschermingswet zoals die ontstaan is na de implementatie van Natura 2000 (vogel- en habitatrictlijnen).
- De landbouwaanpassingen moeten zich richten op het niet overschrijden van milieunormen die de waarden van een gebied moeten beschermen, zoals maatregelen die de landschappelijke inpassing vorm moeten geven.

PVV

Tabel PVV Overzicht van de beoordeelde maatregelen en de scores op de indicatoren

Maatregelen PVV	Emissie (Kton)			Natuurkwaliteit	Milieu condities natuur	Nationale landschappen	Economie landbouw sector mrd €	Overheids- budget mrd €
	NH3	N	P					
Het nationale natuur- en landschapsbeleid				--	--	--		-- 0,1
HO2 variant 1, Natuur- beleid, maatschappelijk efficiënt & solide				-	-	-	--	-- 0,109

Toelichting maatregelen:

- Op het nationale natuur- en landschapsbeleid wordt 100 miljoen euro per jaar gekort. Prioriteit wordt gegeven aan maatregelen met een Europese verplichting.
- Heroverweging rapport 2, variant Maatschappelijk efficiënt en solide. Het betreft de onderdelen: zelfrealisatie Nationale Landschappen en Recreatie om de Stad (RodS), ontstapeling gebiedscategorieën (EHS, Natura 2000-gebieden, RodS, Nationale Landschappen, Provinciale Landschappen), realisatie en planning volgens MIRT met een investeringsbudget, gebiedsconcessies uitgeven aan ontwikkelaars die in en om natuurgebieden ontwikkelingen ontplooiën, beheer van terreinen van Staatsbosbeheer buiten de EHS uitfaseren naar particulieren.

GroenLinks

Tabel GL Overzicht van de beoordeelde maatregelen en de scores op de indicatoren

Maatregelen GL	Emissie (Kton)			Natuurkwaliteit		Milieu	Nationale	Economie	Overheids-
	NH3	N	P			condities	landschappen	landbouw	budget
						natuur		sector	
								mrd €	mrd €
Openruimteheffing en ruimtebelasting				0	0	0	+		+ 1,25
Koppeling bouwopgave en natuur/landschap				+	+	+	++		+ 0,12
EHS en biodiversiteit				+	++	++			- 0,25
Biologische landbouw	0	0	0	0	0/+	0/+			- 0,05
Kleinere veestapel -10%	- 4			0	+	+			- 0,15 eenmalig
Verplichting luchtwassers voor alle stallen	- 21			0	++	++		- 0,3	
Zonering emissie-eisen	Niet additioneel tov verplichte luchtwassers								
Bestrijding van verdroging				0	++	++			
Hogere btw op vlees	0	0	0	0	0	0		0	0,6
Geen btw op biologische producten	0	0	0	0	0	0		0	- 0,03
Afschaffen MIA, EIA, Vamil	0	0	0					- 0,1	+ 0,1
Verbod megastallen	0	0	0					0	0

Toelichting maatregelen:

- Openruimteheffing en ruimtebelasting. Een jaarlijkse belasting voor bebouwd terrein en een eenmalige openruimteheffing (gekoppeld aan grondexploitatie) voor nieuwe bebouwing buiten bestaand stedelijk gebied. De jaarlijkse belasting wordt 1 euro per vierkante meter grondoppervlakte. De openruimteheffing 25 euro per vierkante meter. De heffing en belasting gelden voor alle nieuwbouw en alle typen bebouwing. De heffing is gerelateerd aan de vloeroppervlakte van bebouwing.
- Koppeling bouwopgave en natuur/landschap. Via de OZB of Grondexploitatiewet regelt GL dat 1% van de verkoopprijs van nieuwe woningen en kantoorgebouwen op uitbreidingslocaties, geïnvesteerd wordt in inrichting en beheer van landschap en natuur buiten de bebouwde kom. De investeringen vinden generiek, in heel Nederland plaats.
- EHS en biodiversiteit. GL trekt €200 miljoen uit voor een versnelde realisatie van de EHS en het behoud van landschap. Daarnaast wordt er 50 miljoen beschikbaar gesteld voor het tegengaan van versnippering en het behoud van biodiversiteit. Totaal € 250 miljoen. Naast het beschikbaar stellen van geld neemt GL de volgende maatregelen om de EHS te (versneld) te realiseren en het landschap te behouden: (a) De minister wijst grenzen aan waarbinnen gebouwd mag worden, (b) Sterkere sturing vanuit het Rijk met ruimtelijke ordening, inclusief meer centralisatie bij de realisatie van de EHS, (c) Openruimteheffing en ruimtebelasting.

- Biologische landbouw. GL trekt extra geld uit voor omschakelsubsidies voor agrariërs die biologisch willen gaan boeren.
- Kleinere veestapel -10%. Een quoteringssysteem moet ervoor zorgen dat de omvang van de veestapel met 10% verminderd is in 2015. Daar waar mogelijk sluit GL aan bij het bestaande systeem voor dierrechten. Daar waar dat niet kan, voert GL een apart quoteringssysteem in om ervoor te zorgen dat de veestapel (inclusief melkvee) met 10% krimpt. Het gaat hierbij om een koude sanering.
- Verplichting luchtwassers voor alle stallen. Vanaf 2013 moeten alle pluimvee- en varkensstallen emissiearm zijn. Daarbovenop verplicht GL luchtwassers in alle stallen (met uitzondering van de stallen waarin het vee niet permanent is opgesteld) vanaf 2013.
- Zonering emissie-eisen. Een verdergaande zonering rond natuurgebieden. Daardoor gaan striktere normen gelden voor de uitstoot van stikstof (zowel in de vorm van ammoniak als in de vorm van stikstofdioxide) door landbouwbedrijven in de buurt van natuurgebieden. De bestaande zones van 250 meter rond 162 Natura 2000-gebieden wordt uitgebreid naar zones van 1 km. In deze zones moeten alle veebedrijven vanaf 2011 van een luchtwasser zijn voorzien. Door de verplichting van luchtwassers voor alle stallen heeft deze maatregel geen additioneel effect.
- Bestrijding van verdroging. Om verdroging te bestrijden moet het waterpeil daar waar dat nodig is om de natuurkwaliteit in de EHS substantieel te verbeteren, verhoogd worden. In principe wordt deze maatregel toegepast in de buurt van alle natuurgebieden die te lijden hebben van een te lage grondwaterstand. In de praktijk zal deze maatregel vooral getroffen worden rond 'natte natuurgebieden', zoals veenweidegebieden.
- Hogere btw op vlees. Met ingang van 2011 wordt het algemene btw-tarief geheven op onverwerkt vlees. De opbrengst wordt gebruikt om de biologische veehouderij en alternatieven voor vlees, zoals vleesvervangers en hybride vlees, te stimuleren. De heffing wordt geheven op onverwerkt vlees, en wordt ook geheven op geïmporteerd onverwerkt vlees.
- Geen btw op biologische producten. Met ingang van 1 januari 2011 wordt de btw op biologisch voedsel afgeschaft.
- Afschaffen MIA, EIA, Vamil.
- Verbod megastallen.

ChristenUnie

Tabel ChrU Overzicht van de beoordeelde maatregelen en de scores op de indicatoren

Maatregelen ChrU	Emissie (Kton)			Natuurkwaliteit		Milieu condities natuur	Nationale landschappen	Economie landbouw sector mrd €	Overheids- budget mrd €
	NH3	N	P						
EHS: minder verwerven, meer via particulier en agraris ch natuurbeheer en betere vergoedingen beheer				-	-	-	0		
Verdichting: binnenstedelijk bouwen				0	0	0	+		- 0,10
Herinrichten en efficiënter benutten oude bedrijventerreinen				0	0	0	+		- 0,05
Openruimteheffing				0(+)	0(+)	0	+		+ 0,20
Verduurzaming visserij Stimuleren van 'groene' keuzes, milieukosten doorberekenen in de prijs, btw op vlees	0	0	0	0	0	0			+ 0,6
Megastallen limiteren	0	0	0	0	0	0			
Dierrechten voortzetten en melkquotering handhaven	- 2- 0			0	0(+)	0(+)		0	0,01
Landschap, zorgplicht weidevogels en fondsvorming beheer landschapselementen				0	0(+)	0	+		-0,05
Alternatieve financiële arrangementen (verduurzaming landbouw)				0	0	0	0		
Natura 2000, beheerplannen en financiering volgens staand beleid				0	0	0			
Toepassen Best Beschikbare Techniek	0	0	0	0	0	0		0	0

Toelichting maatregelen:

- EHS: minder verwerven, meer via particulier en agraris ch natuurbeheer en betere vergoedingen voor beheer. Blijvende inzet om de EHS in 2018 te realiseren. Ten minste 80 procent van de doelen moet in 2018 zijn gerealiseerd. Het nog resterende deel is uiterlijk 2025 gereed. Meer zelfrealisatie door boeren, flexibele begrenzing EHS buiten Natura 2000, betere vergoedingen voor beheer.
- Verdichting: binnenstedelijk bouwen. Er komt een innovatieprogramma stedelijk wonen, dat nieuwe woonvormen stimuleert in hoge dichtheden en met veel buitenruimte, een

veilige/fietsvriendelijke woonomgeving en veel groen. Groene daken, dakterrassen, binnenhoven op parkeergebouwen en andere vormen van duurzaam dubbel grondgebruik worden opgenomen in een kwaliteitslabel binnenstedelijk wonen. Prioriteit wordt gegeven aan binnenstedelijk bouwen en herstructurering van bestaande bedrijventerreinen. Om het landschap in de Randstad te sparen, wordt de huidige ambitie van 40 procent binnenstedelijk bouwen verhoogd naar 60 procent.

- Herinrichten en efficiënter benutten van oude bedrijventerreinen. Bestaande subsidies van rijk en provincies worden voor dit doel benut, waarbij ervan wordt uitgegaan dat gemeenten zelf 30 % financieren door middel van de uitgifte van extra kavels én door verevening. De openruimteheffing maakt het gemakkelijker om die verevening te realiseren, ook als nieuwe bedrijventerreinen particulier ontwikkeld worden. De bedoeling is dat er regionale fondsen komen voor binnenstedelijk bouwen en voor herstructurering van bedrijventerreinen. Op basis van de openruimteheffing kan ook na afloop van het huidige subsidieprogramma (2014) doorgedaan worden met de herstructurering.
- Openruimteheffing. De ChristenUnie wil de verhaalsmogelijkheden verruimen vanuit gebiedsontwikkelingen t.b.v. landschap, herstructurering bedrijventerreinen en binnenstedelijk bouwen. De Christen Unie stelt daartoe een openruimteheffing voor (een planbatenheffing). Dat betekent dat er financieringsmiddelen beschikbaar komen uit gebiedsontwikkeling en bestemmingswijzigingen. Daarbij valt te denken aan 20 à 50% van de meerwaarde. De minimale opbrengsten worden geschat op 106 mln en de maximale opbrengsten op 774 mln euro. Voor 2015 is een opbrengst voorzien van 200 mln.
- Verduurzaming visserij. De Nederlandse vloot is over vijf jaar volledig duurzaam. Meerjarige beheerplannen worden opgesteld voor een duurzame exploitatie van de zee en een verantwoord evenwicht tussen visserijbelangen en natuurbelangen.
- Stimuleren van 'groene' keuzes; milieukosten doorberekenen in de prijs, btw op vlees. Milieukosten moeten zoveel mogelijk tot uitdrukking komen in de prijzen van producten. Producten en diensten die een relatief grote 'ecologische voetafdruk' hebben worden ondergebracht in het hoge BTW-tarief. Dit geldt in elk geval voor vlees.
- Megastallen limiteren. Beperkingen stellen aan de uitbreidingen van stallen voor de intensieve veehouderij. Stallen mogen niet meer dan één bouwlaag hebben en het bouwblok mag niet groter worden dan 1,5 ha (inclusief groen). In landbouwontwikkelingsgebieden hebben de provincies de bevoegdheid om ontheffing te verlenen tot maximaal 2,5 ha.
- Dierrechten voortzetten en melkquotering handhaven. Het dierrechtensysteem blijft na 2015 gehandhaafd. Ook blijft een vorm van melkquotum behouden. Wordt het melkquotum toch afgeschaft, dan vallen ook melkkoeien onder een dierrechtensysteem.
- Landschap, zorgplicht weidevogels en fondsvorming beheer landschapselementen. Ingezet wordt op langjarige subsidiekaders die zijn gericht op gebiedsbescherming, zodat de boer zich in zijn bedrijfsvoering echt kan richten op deze taak. Landbouwoepels en agrarische natuurverenigingen worden gestimuleerd tot betere invulling van de zorgplicht voor weidevogels. De rijksoverheid zet in op het ontwikkelen van financiële mogelijkheden waar

provincies, gemeenten, projectontwikkelaars en/of particulieren gebruik van kunnen maken en geeft zo invulling aan het rapport *Landschap verdient Beter* van de Taskforce Rinnooy Kan.

- Alternatieve financiële arrangementen (voor de verduurzaming van de landbouw).
Maatschappelijke eisen aan de productie worden verrekend in de consumentenprijs. De boer wordt beloond voor extra inspanningen voor de verbetering van dierenwelzijn, milieu en landschap. Meer diensten (natuur- en waterbeheer, dierenwelzijn, innovatieve methodes, biologische landbouw) met bijbehorende vergoeding vallen onder het Gemeenschappelijke Landbouwbeleid (GLB). Het GLB stimuleert innovatief en duurzaam ondernemerschap. Het GLB geeft toeslagen per hectare. Een publieke noodvoorziening blijft behouden (voor in ieder geval granen en zuivel, incl. boter) in de vorm van een Europees vangnet voor ernstige marktverstoringen.
- Natura 2000, beheerplannen en financiering volgens staand beleid. De overheid ondersteunt bij het opstellen van beheerplannen, met name lokale betrokkenen die geen grote organisatie achter zich hebben. Rijk en provincies maken op korte termijn afspraken over de financiering van Natura 2000: zowel aankoop als beheer. Professionele beheerders (boeren, rietsnijders, particulieren, terreinbeherende organisaties) worden betaald voor het beheer dat zij uitvoeren.
- Toepassen Best Beschikbare Techniek. De veehouderij verkleint de milieudruk door het toepassen van de best beschikbare technieken voor de gecombineerde reductie van fijn stof, ammoniak, stikstof en CO₂ (door energiebesparing en productie van duurzame energie).

D66

Tabel D66 Overzicht van de beoordeelde maatregelen en de scores op de indicatoren

Maatregelen D66	Emissie (Kton)			Natuurkwaliteit		Milieu condities natuur	Nationale landschappen	Economie landbouw sector mrd €	Overheids- budget mrd €
	NH3	N	P						
Afschaffen verlaagd btw-tarief voor niet biologisch vlees.	0	0	0	0	0	0			+ 0,6
Meer en slimmer groen in de stad				0/+	0	0			
Tegengaan overbevissing				0	+	0			
Combineren van functies				0	0	0	0		
Innovatieve landbouwsector				0	0	0			
Biotechnologie als kans				0	0	0			
Duurzame en diervriendelijke landbouw				0	0	0			
Bedrijventerreinen beter benutten				0	0	0	+		
Natura 2000				0	0	0			
Nationale parken beschermen				0	0	0			
Ecologische Hoofdstructuur (EHS)				0/+	0/+	0/+			
Zeereservaten (tegengaan overbevissing)				0	+	0			
Groene diensten (GLB)				+	+	0	+		

Toelichting maatregelen:

- Afschaffen verlaagd btw-tarief voor niet biologisch vlees. Via het btw-tarief wil D66 gericht de groei in de consumptie van bepaalde belastende producten zoals vlees ontmoedigen.
- Meer en slimmer groen in de stad. Bij de bouw van elke woning moet worden gestreefd naar een betere verhouding tussen gebouwen en groen per (nieuwe) woning. Dat betekent meer stadsparken en meer en beter groen. Bij nieuwe woonwijken mag niet worden bezuinigd op de groenvoorzieningen.
- Tegengaan overbevissing. Voor verduurzaming van de visserij worden de meest kwetsbare en belangrijkste gebieden beschermd.
- Combineren van functies. D66 wil boeren belonen als ze maatschappelijke functies zoals bescherming biodiversiteit, productie van biobrandstoffen, CO₂-opslag of waterbeheer, combineren met hun werk. Er zijn veel nieuwe duurzame verdienmodellen en rood-voor-groen financieringen in ontwikkeling.
D66 wil dat, naast de bestaande fiscale faciliteiten omtrent investeringen in milieuvriendelijke

aanpassingen, ook ingrepen ten behoeve van de diervriendelijkheid fiscaal aantrekkelijk worden.

- Innovatieve landbouwsector. D66 wil de bestaande kracht van de Nederlandse land- en (glas)tuinbouw verder versterken door duurzame oplossingen te bevorderen, zoals de inzet van aardwarmte voor energieneutrale kassen.
- Biotechnologie als kans. D66 ziet in de ontwikkeling van biotechnologie en het veredelen van gewassen kansen voor innovatie en verduurzaming. De introductie van nieuwe gewassen moet niet meer afhankelijk zijn van een Europees veto.
- Duurzame en diervriendelijke landbouw. D66 vindt dat er in Nederland alleen toekomst is voor een duurzame en diervriendelijke voedselproductie.
- Bedrijventerreinen beter benutten. De ruimte op de bestaande bedrijventerreinen moet beter worden benut en nieuwe terreinen kunnen alleen bij hoge uitzondering worden aangelegd.
- Natura 2000. D66 wil dat conform onze Europese verplichtingen de natuurgebieden in Nederland dit jaar nog definitief worden aangewezen.
- Nationale parken beschermen. D66 wil de bestaande nationale parken en landschappen, zoals de Veluwe, De Biesbosch en De Utrechtse Heuvelrug, nadrukkelijk beschermen tegen versnippering en verstedelijking. Bij het beheer is vooral aandacht nodig voor verzuring, overbemesting en natuurlijk waterbeheer.
- Ecologische Hoofdstructuur (EHS). D66 investeert extra in de kwaliteit van de EHS. D66 geeft daarbij prioriteit aan het verwerven van de ontbrekende schakels tussen natuurgebieden. De overheid moet ruilgronden in haar bezit inzetten waar het kan, maar bereid zijn om te onteigenen waar dat moet. D66 wil waar mogelijk natuur combineren met andere doelen, zoals waterberging en toerisme. Door de realisatie van natuur aan maatregelen uit het Deltaprogramma te koppelen, kan geld bespaard worden. D66 wil de huidige snelheid van realisatie vasthouden. De genoemde maatregelen zijn door het PBL beschouwd als HO2 variant 3, de ruimtelijke variant EHS.
- Zeereservaten. Om de visstand meer tijd te geven te herstellen, worden sommige gebieden voor langere tijd voor alle visserij gesloten. In overleg met onze partners in de EU en daarbuiten wil D66 zeereservaten instellen om de kraamkamers en meest kwetsbare gebieden (zoals delta's, wadden en riffen) te beschermen. In de nationale wateren worden deze gebieden versneld aangewezen. Ook bij andere activiteiten in de Noordzee, zoals de aanleg van windparken, wordt rekening gehouden met de zeenatuur. Alle financiële middelen van het visserijbeleid worden aangewend om te investeren in visstanden en niet in vistuig.

Groene diensten (GLB). Inzet is vernieuwing van het Europese landbouwbeleid, waarbij Europese gelden worden gekoppeld aan maatschappelijke dienstverlening door de landbouw. Dit betekent dat boeren worden betaald op basis van de maatschappelijke prestaties die ze leveren, zoals landschapsonderhoud, koeien in de wei, zorg voor weidevogels, bescherming van biodiversiteit, waterbeheer of recreatie. Deze richting is al ingezet (o.a. door overheveling van GLB-geld van de 1e naar de 2e pijler; cross compliance op basis van o.a. good agricultural

practice). Wat D66 betreft mag al het geld naar de 2e pijler zodat het gericht kan worden ingezet voor ecosysteemdiensten en niet meer voor productie.

SGP

Tabel SGP Overzicht van de beoordeelde maatregelen en de scores op de indicatoren

Maatregelen SGP	Emissie (Kton)			Natuurkwaliteit	Milieu condities natuur	Nationale landschappen	Economie landbouw sector mrd €	Overheids- budget mrd €
	NH3	N	P					
Duurzame innovaties in veehouderij				0	0/+			+ 0,09
Maatschappelijke weerbaarheid landbouw								
Dierrechten handhaven / regulering van de zuivelmarkt	-2 tot 0			0	+			
Gelden voor platteland- ontwikkeling moeten vooral naar agrariërs				0	+			
Tegen ontpoldering van goede landbouwgrond				-	-			0
Beleids- en wetswijzigingen met betrekking tot de Natura 2000-gebieden				0	-			
Leefomgeving en natuur efficiënt en solide conform HO2, variant 1				0	0			+0,051 - 0,051
Ruimtelijke variant EHS; gedeeltelijke implementatie van de EHS				0	+			0
Natuurontwikkeling en - beheer door agrariërs en particulieren				-	-			0
Planologische bescher- ming van robuuste verbindingszones en 10% verwerven				-	-			0
Natuurbeheerders samenwerken en uitvoeringsactiviteiten concentreren				-	+			
Instelling Deltafonds				0	0			0
Onteigening niet versoepelen				0	0			0
Herstructurering bedrijventerreinen						0		
Geconcentreerde spreiding van bouwlocaties						0		
Beleid leegstaande stallen						-		
Zelfrealisatie RodS-doelen conform HO2, variant 1, naar provincies						-		

Toelichting maatregelen:

- Het stimuleren van duurzame innovaties in veehouderijen om de milieudruk te verlagen.
- Het handhaven van plafonds aan dieraantallen en het reguleren van de hoeveelheid geproduceerde melk na afschaffing van het melkquotum in 2015.
- Europese middelen ter verbetering van de kwaliteiten van het landelijke gebied, zoals subsidies voor groenblauwe diensten, moeten vooral terechtkomen bij agrariërs.
- De SGP vindt het onwenselijk dat productieve landbouwgrond wordt ontpolderd.
- Beleid en wetgeving met betrekking tot Natura 2000-gebieden moeten flexibeler gemaakt worden; sociaal economische belangen moeten zwaarder meewegen. Stikstof en kritische depositiewaarden zouden juist minder zwaar moeten meetellen.
- Heroverweging rapport 2, variant Maatschappelijk efficiënt en solide. Het betreft de onderdelen: zelfrealisatie Nationale Landschappen en Recreatie om de Stad, ontstapeling gebiedscategorieën (EHS, Natura 2000-gebieden, RodS, nationale Landschappen, provinciale Landschappen), beheer van terreinen van Staatsbosbeheer buiten de EHS uitfaseren naar particulieren. De opbrengst komt ten goede aan het EHS-budget.
- Heroverweging rapport 2, variant Ruimtelijke EHS-variant. In deze variant worden de huidige rijksbudgetten optimaal ingezet voor biodiversiteit. Daarbij gaat het vooral om het behoud van de bestaande natuur, de verwerving van de resterende Natura 2000-gebieden en een beperkt aantal andere no-regretgebieden (in het bijzonder de zogenoemde ontbrekende snippers in grote natuurgebieden).
- Er zal sterker ingezet worden op agrarisch- en particulier natuurbeheer met langduriger contracten in plaats van verwerving van natuur door het Rijk.
- Het planologisch beschermen van de definitieve begrenzing van de geplande robuuste verbindingszones, waarbij maximaal 10% verworven wordt. De rest zal via particulier en agrarisch natuurbeheer gerealiseerd worden.
- Natuurbeheerders moeten binnen eenzelfde gebied meer samenwerken om dubbel werk en conflicten te voorkomen.
- De middelen voor de uitvoering van het deltaplan moeten worden veiliggesteld in een deltafonds.
- Onteigening zal niet vergemakkelijkt worden om de EHS sneller te realiseren.
- In plaats van het aanleggen van nieuwe terreinen, moeten oude bedrijfsterreinen gerevitaliseerd worden. Wel moet het voor lokale ondernemers mogelijk blijven om zich binnen de eigen gemeente te vestigen.
- Nieuwe bebouwing moet zich vooral rondom middelgrote steden gaan concentreren. Ook moet zowel lokaal als regionaal vraag en aanbod goed afgestemd zijn. Dit om verrommeling tegen te gaan.
- Het moet mogelijk worden om de bestemming van leegstaande stallen en schuren snel te wijzigen om verpaupering te voorkomen.

- RodS-doelen kunnen door grondeigenaren zelf gerealiseerd worden nadat de agrarische bestemming is vastgelegd. Verder wordt de RodS gedecentraliseerd naar de provincies en het budget opgeheven.